

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2025.2.05>
CZU: 821.135.1:37.015:373.3(498+430)

DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR DE COMUNICARE PE BAZA TEXTULUI LITERAR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Maria PESCARU,

doctor, conferențiar universitar,

Universitatea Națională de Știință și Tehnologie,
Politehnica București, Centrul Universitar Pitești, România

ORCID: 0000-0002-1571-9443

E-mail: mariapescaru@yahoo.com

Nicoleta DOBRIN,

doctorandă, Școala Doctorală Științe ale Educației,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, RM

ORCID: 0001-8106-14510000

E-mail: nicoleta.dobrinn@gmail.com

Rezumat. La etapa actuală, cunoașterea și utilizarea literaturii române prin intermediul textelor literare devine un deziderat obligatoriu al societății moderne. O schimbare majoră în domeniul predării-învățării în ciclul primar din România o reprezintă trecerea de la note la calificative. Extinderea procesului de la verificarea și aprecierea produsului, cum este textul literar, către procesul de predare-învățare, reprezintă o schimbare fundamentală în modul în care înțelegem și practicăm învățarea textului literar în educație. În ultimele decenii, învățarea textului literar a fost cu siguranță un domeniu de cercetare polarizat, în special odată cu adoptarea procesului de predare-învățare-evaluare a textului literar bazat pe competențe în curriculum școlar, care presupune o centrare asupra elevului prin interesul lui pentru valorificarea metodologică a textului literar, în primul rând la ceea ce învață și la modul în care îl învață, decât la ceea ce i se predă. În contextul învățământului formative-productiv, ne preocupă elevul și atitudinea lui față de valorile imanente ale literaturii române. Apare necesitatea utilizării textului literar ca bază pentru cunoașterea mediului lingvistic, luând în considerare categoria de text literar în aspect funcțional. Învățarea literaturii în ciclul primar devine o temă actuală pentru învățământul contemporan. Explorarea textului literar în practică trebuie să se conformeze necesităților intelectuale și estetice ale elevilor și să contribuie la dezvoltarea armonioasă a personalității lor. Învățarea literaturii presupune capacități de a produce și de a elabora mesaje literare orale și scrise în diverse situații de comunicare, de a discuta pe baza lecturilor, de a exprima opinii, gânduri și sentimente. În această ordine de idei, valorificarea metodologică a textului literar în cadrul învățării literaturii române are scopul de a forma o cultură comunicativă și literară perfect modelată a elevilor.

Cuvinte-cheie: abordarea comunicativă a textelor literare, text literar, competențe literare, expresie literară, literatură - educație artistică, text literar autentic.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS BASED ON LITERARY TEXT IN PRIMARY EDUCATION

Summary. At the current stage, the knowledge and use of Romanian literature through literary texts becomes a mandatory desideratum of modern society. A major change in the field of teaching and learning in the primary cycle in Romania is the transition from grades to qualifiers. Extending the process from product verification and appreciation, such as literary text, to the teaching-learning process, is a fundamental change in the way we understand and practice the learning of literary text in education. In recent decades, learning the literary text has certainly been a field of polarized research, especially with the adoption of the teaching-learning-evaluation process of the literary text based on competences in the school curriculum, which involves a centering on the student through his interest in methodological valorization of the literary text, primarily at what he learns and how he learns it, rather than what he is taught. In the context of productive formative education we are concerned about the student and his attitude towards the immanent values of Romanian literature. There is a need to use the literary text as a basis for knowledge of the linguistic environment, taking into account the category of literary text in functional aspect. Learning literature in the primary cycle becomes a current theme for contemporary education. Exploration of the literary

text in practice must conform to the intellectual and aesthetic needs of students and contribute to the harmonious development of their personality. Learning literature involves the ability to produce, to elaborate oral and written literary messages in various communication situations, to discuss on the basis of readings, to express opinions, to express opinions, thoughts and feelings. In this context, the methodological valorization of the literary text within the learning of the Romanian literature aims to form in pupils a perfectly shaped communicative and literary culture.

Keywords: *communicative approach of literary texts, literary text, literary skills, literary expression, literary - artistic education, authentic literary text.*

Introducere. Pentru ca elevii să posede mai bine conținutul operei literare, ei trebuie să-și formeze deprinderi literare, consideră didacticianul Parfene C. [15, p.11-15] Pentru a dezvolta exprimarea de caracter productiv, autorul recomandă ca subiecții să fie antrenați în exprimarea literară, în exprimarea liberă a ideilor, avansând ideea că exprimarea literară se formează numai pe calea unei dezvoltări literare treptate, logice, evitând însușirea prealabilă, mecanică a comportamentelor literare. De aceea, este oportun să împărțim procesul de predare-învățare a literaturii române în etape de formare a deprinderilor literare și etapă de folosire a acestor deprinderi în activitatea de comunicare literară a elevilor [12, 34-35].

Elemente ale conținutului literar sunt cunoștințele, competențele, motivația, în corelare cu asemenea aspecte ale procesului didactic ca învățarea, cunoașterea, evaluarea și educația literară. În această viziune, componentele unei culturi literare pot fi definite ca scopuri educaționale. Este relevantă ideea promovată de cercetătorul M. Pavelescu, care menționează că scopurile educative ale studierii literaturii române sunt asigurate de conținutul textelor literare și de tematica lor, de metodică studierii, de rezultatele însușirii practice a literaturii române, precum și de personalitatea profesorului și de acea atmosferă pe care o creează el în clasă [16, p. 21-24].

Discuții. Prin toate compartimentele ei, Literatura Română (LR) își aduce contribuția la dezvoltarea gândirii și la modelarea sentimentelor literare, asigurând elevului suportul „evoluției literare” intelectuale, precum și posibilitatea integrării în viața culturală. Îmbinarea obiectivelor de ordin lingvistic, cognitiv, afectiv și cultural pune în evidență caracterul echilibrat al rolului formativ al literaturii române în cadrul procesului instructiv-educativ. Ținem să menționăm faptul că, pentru realizarea scopurilor instructiv-educative, textul literar poate fi utilizat ca unitate esențială de învățare, deoarece contribuie la o învățare eficientă a conținuturilor literare (CL).

Cu unele argumente în acest sens vine și cercetătoarea Pavelescu Marilena, care a constatat că studii-

erea conținuturilor literare a fost întotdeauna asociată cu utilizarea textelor literare. În pofida faptului că mijloacele tehnice au evoluat, iar metodologia de predare a suferit schimbări, textele literare au devenit niște „documente autentice ale conținuturilor literare”, în special în metodică predării literaturii române pentru învățământul primar.

Textul literar ocupă un loc important în procesul de predare-învățare a literaturii române, susține autoarea Pavelescu, nu este necesar „să amânăm acest proces, e necesar să-l accelerăm” [16, p.17-19].

Aceste idei le găsim în studiile semnate de cercetătorii Bojin Alexandru și Goia V., care, în urma examinării problemei în contextul metodologiei tradiționale de predare a literaturii române au evidențiat următoarele: „În acea perioadă era dificil de stabilit o distincție: învățarea limbii române prin intermediul literaturii române sau învățarea literaturii române cu ajutorul limbii române”, astfel aceste două domenii au fost comasate în curentul tradițional; textul literar a devenit principalul suport al comunicării literare [2, p. 231-234]; [15, p.182].

În aceeași arie de idei, Jakobson R. susține că a fost o perioadă când factorul principal în învățarea literaturii române erau conținuturile literare în calitate de model al educației literare a elevilor [17, p. 20-22].

Autorul insistă asupra ideii că importanța acordată textului literar în asimilarea literaturii române n-a încetat să fie recunoscută ca fiind prioritară. Cercetătorul M. Grigoroviță menționează valoroasa serie de publicații a Institutului Herder din Leipzig, *Zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer* și afirmă că a apărut o lucrare care tratează problema textelor literare în procesul de predare-învățare a acestora. Autorii acestei lucrări M. Laschmann și G. Schröder, aduc prin volumul prezentat contribuție valoroasă în rezolvarea problemei dificile de asimilare a textelor literare. Pornind de la constatarea că, după o perioadă de timp, în care, din diferite motive, textul literar a fost eliminat din învățământ, dar în ultimii ani s-a produs un reviriment justificat în favoarea textului literar, care și-a

demonstrat utilitatea. Dacă vom reveni la frumusețea textului literar, fie că este narativ sau descriptiv, susțin autorii, e necesar să ținem cont de „retrăirile adevărate” ale elevilor din ciclul primar, deoarece retrăirile copilului sunt cu mult mai evidente în fața textului artistic, pe care îl putem citi în ochii copiilor, iar concentrarea și liniștea care se lasă asupra clasei în timpul lecturii fragmentelor literare ne pune pe gânduri [16, p.61-62].

Reactualizarea textului literar în cadrul studierii literaturii române în clasele primare este caracterizată, în mare parte, de impactul abordării comunicative. Corti M. și Cerghit I. subliniază că abordarea

comunicativă (AC) acordă o deosebită importanță utilizării noțiunilor de „abordare comunicativă a contextelor și abordarea comunicativă a textelor literare”. O altă opțiune a autorilor vine să confirme că textul literar autentic este un mijloc eficient de învățare a literaturii române, prin intermediul textului literar autentic elevul are posibilitatea să-și realizeze scopurile practice. „Numai textul literar autentic poate să prezinte elevului conținutul literar într-un mod mai viu, și mai convingător, o strategie mai convingătoare în educația literar-artistică a elevilor” [9, p.247-248].

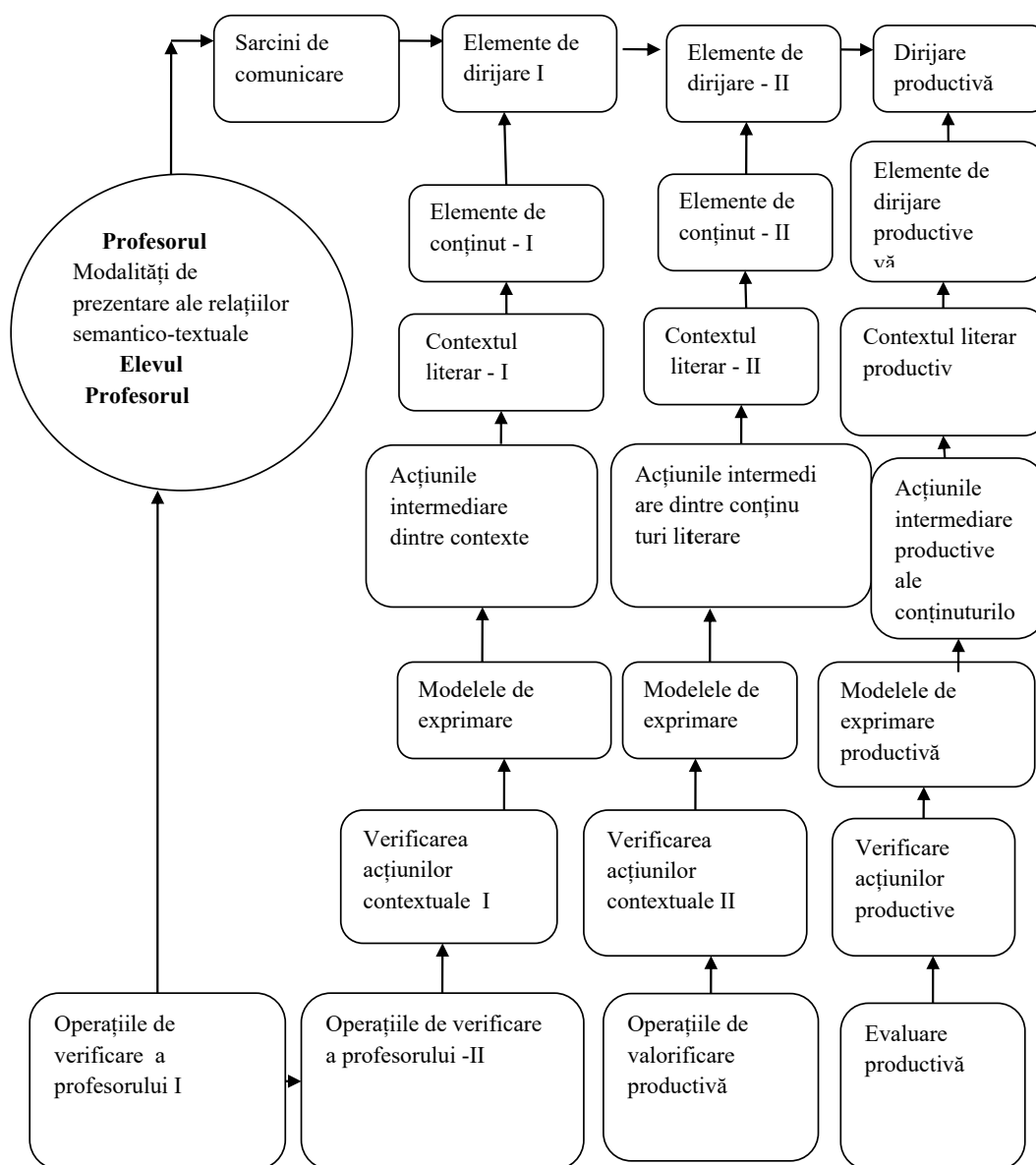

Figura 1. Modalități de prezentare ale relațiilor semantico-textuale ce aparțin textului literar autentic

Reflectând ideile de mai sus, observăm că învățarea literaturii române pentru ciclul primar se realizează prin intermediul textului literar autentic, deoarece acesta antrenează elevii în procesul de însușire și perfecționare a deprinderilor de exprimare literară, fiind un mijloc real de îmbogățire a cunoștințelor de literatură.

Textul literar autentic este o structură complexă, în care componentele se interacționează, iar „întregul literar” se reflectă în fiecare dintre detaliile care contribuie la configurarea lui. Reprezentând un „unicat”, textul literar autentic este o lucrare originală și irepetabilă care refuză contrafacerea. Mai mult decât atât, textul literar autentic contribuie, prin calitatea scrierii sale, la îmbogățirea limbajului și la explorarea efectelor ce țin de conținutul literar al situației de comunicare literară.

Un alt cercetător R. Barthes sesizează că în asimilarea conținuturilor literare e necesar să fie utilizate textele literare autentice, ce corespund necesităților elevilor [30, p 20-21].

În acest sens, J. Kristeva argumentează explorarea textului literar autentic în cadrul asimilării literaturii române prin faptul că elevul va fi motivat pozitiv, dacă va înțelege o comunicare literară autentică. Utilitatea textului literar autentic se justifică, în acest caz, la nivel de motivație prin asimilarea limbajului literar nou prezentat în Figura 2.

(Kristeva Julia. *Problemele structurării textului*. În: *Pentru o teorie a textului* de R. Barthes, Antologie,, Tel – Quel”, București: Univers, 1980. 495 p).

În opinia cercetătorilor V. Molan și C. Parfene, textul literar autentic trebuie explorat nu pentru că are un stil elevat, ci datorită faptului că este un rezervor nesecat de cuvinte, unități literare, îmbinări de cuvinte. „Scopul utilizării textelor literare autentice” este practic: textul poate să contribuie la forma-

rea deprinderilor literare de a vorbi și a scrie corect. Dar aceasta nu înseamnă că elevii „n-au dreptul să guste din frumusețea textului” [18, p.78-80].

E necesar ca profesorul să aibă posibilitatea să îi ajute elevilor să iubească literatura, să descopere frumusețea ei, afirmă C. Parfene, deoarece literatura română schimbă mediul de existență al elevului [15, p. 24-25].

Problemei de utilizare a literaturii artistice în cadrul activităților de educație și instruire a elevilor, precum și necesității efectuării treptate a educației literar-artistice, și-au consacrat investigațiile următorii cercetători: C. Parfene, S. Cemortan, Vl. Pâslaru, V. Molan ș.a.

Locul și importanța textului literar, în viziunea lui C. Parfene reies din conținutul specific și contribuția deosebită în procesul instructiv-educativ al elevilor [15, p. 21]. Textul literar acționează direct asupra stării emotive a elevilor, apoi asupra conștiinței lor, îmbogățindu-i cu noi cunoștințe, idei, sentimente, modelându-le în atitudini și comportamente noi (p. 54, C. Parfene.).

Cu unele argumente în acest sens vine cercetătoarea S. Cemortan, care afirmă că literatura artistică constituie o formă și o modalitate importantă în educarea elevilor și asimilarea cunoștințelor în diverse domenii. În baza textului literar se realizează dezvoltarea multilaterală și educația literar-artistică a elevilor [6, p. 310-312].

O altă mențiune a autoarei vine să confirme că textul literar este un mijloc de reflectare a mediului lingvistic, de îmbogățire a cunoștințelor literare, de dezvoltare a abilităților de vorbire. Literatura română îi apropie pe elevi de realitate, le permite largi perspective către cunoașterea altor forme ale „realității literare”. Familiarizarea elevilor cu textul literar

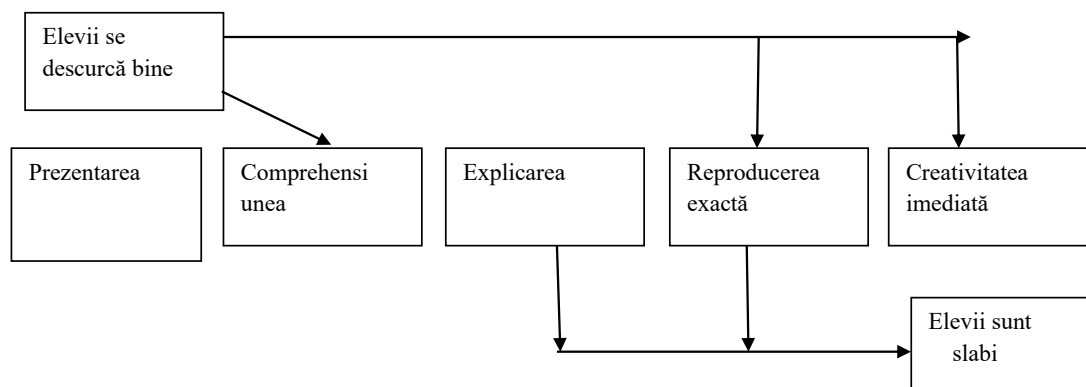

Figura 2. Modelul de bază pentru introducerea limbajului literar nou

contribuie la creșterea volumului de informație literară, influențează asupra formei estetice de comunicare literară, precum asupra percepțiilor și aprecierii estetice a realității [7, p.115-116].

Concluzii. Sunt relevante concluziile la care a ajuns didacticianul S. Cemortan care susține că

„Literatura artistică este un mijloc considerabil de educație și contribuie la dezvoltarea armonioasă a personalității elevilor; la îmbogățirea ei spirituală, la dezvoltarea verbală și cognitivă, la formarea diverselor atitudini corecte față de fenomenele schimbătoare ale societății [7, p. 22-23].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. BOJIN AL. *Metodica predării limbii și literaturii române*. București: Editura Didactică și Pedagogică., ISBN /COD:51IPFBIN.
2. CARPOV M. *Prin text, dincolo de text*. Iași: Editura UAIC, 1999, 208 p. ISBN 973-9312-46-2.
3. CATERENCIUC S. Helping learners understand and use expressions with get. In: *Journal of Social Sciences*, B+, Publishing House "Tehnică UTM", Chișinău, Vol.6, nr.2 2023, pp.149-158, 2023, ISSN 2587-3490, ISSN 2587-3504..
4. CEMORTAN S. *Indicații metodice la dezvoltarea literar-artistică a preșcolarilor (grupa medie și cea mare)*. Chișinău: Editura „Lumina” 1987.
5. CERGHIT I. *Metode de învățământ*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980, p.276.
6. CORTI M. (1981) *Principiile comunicării literare*. București: Editura Univers, 210 p, ISBN 50IP13D1918PR.
7. COȘERIU E. *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău: Editura Arc, 2000, 302 p; ISBN-9975-61-146-XM-157-126.
8. DERSIDAN I. *Metodica predării limbii și literaturii române*. Oradea: Editura Universității Emanuel, 2003, 400p.
9. *Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a*. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p. ISBN 973-9243-29-0.
10. *Elemente de didactică aplicată*. Iași: Polirom, 2000, p.7-8; 224p, ISBN-973-683-566-9.
11. GOIA V., DRĂGĂTOIU I. – *Metodica predării limbii și literaturii române*. București: Editura didactică și Pedagogică, 1995, 182 p., ISBN:973-30-4231.
12. GRIGOROVITĂ M. *Predarea limbilor străine*. București: EDP, 1995, 12 p., ISBN 973-30-4220-X.
13. MOLAN V. *Didactica limbii și literaturii române*. 2006, 146p. ISBN-10973-0-04558.
14. PARFENE C. *Literatura în școală; Contribuție la o didactică modernă a disciplinei*. Ediție revăzută și adăugită. Iași: Editura Universității Al.I.Cuza, 1997, 290p, ISBN: 973-9312-01-2.
15. PARFENE C. *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală; Ghid teoretico-aplicativ*, Iași: Polirom, 1999, 184 p, p.52-53, ISBN: 973-683-225-2.
16. PAVELESCU M. *Metodica predării limbii și literaturii române*. București: Corint, p.384.a II-a, Pitești: Paralela 45, 2004, 203p.ISBN-973-593-835-9.
17. PESCARU M. *The effect of the cultural crisis in the Romanian cultural space*. În *International Journal of Scientific Research* (2) 7, Index Copernicus Ulrich, Open J-Gate, 2012, pp. 102-104, DOI :10.15373/22778179/JULY 2013/35.
18. BARTHES R. *La linguistique du discours*. 1994, p.443; ISBN 978-9975-79-400-8.
19. HEINRICH F.Plett. *Intertextualities* - Heinrich F.Plett - Text science and text analysis. Bucharest: Univers Publishing House, 1983. p 450. ISBN 3-11-011637-5.
20. BIARD J., DENIS, F. *Didactique du texte litteraire*, Paris: Nathan, 1993,240 p. ISBN -978-2091902500.